

Skyddsåtgärder inom primärproduktionen i livsmedelskedjan i en strålrisksituation

Skydd av djuren och animalieproduktionen

Även om sannolikheten för en strålrisksituation i Finland är liten, är det ändå skäl att bereda sig på saken – också för att garantera att livsmedelskedjan är säker. Inom primärproduktionen av livsmedel kan man med rätt små åtgärder hindra att livsmedlen eller råvarorna till sådana kontamineras i en strålrisksituation.

I en strålrisksituation kan så stora mängder radioaktiva ämnen hamna i oskyddade livsmedel att de inte får levereras ut i handeln, även om dosraten för den externa strålningen inte just skulle överstiga den normalt rådande strålningsnivån. **Av den orsaken måste man vid behov så fort som möjligt börja skydda primärproduktionen av livsmedel och skyddandet ska vara slutfört innan radioaktiva ämnen når området.** Radioaktiv jod migrerar till exempel snabbt till mjölken, om korna äter kontaminerat foder. Ju fullständigare och effektivare skyddsåtgärderna är desto mindre blir skadorna som en strålrisksituation orsakar. Också efter att de radioaktiva ämnena passerat kan det i ett kontaminerat område krävas olika åtgärder som har rena produkter inom primärproduktionen av livsmedel som mål och som det är skäl att bereda sig på.

I denna anvisning berättas i all korthet hur man i olika verksamheter inom primärproduktionen av livsmedel kan bereda sig på strålrisksituationer. Anvisningar ges separat om skyddsåtgärder som ska vidtas innan radioaktiva ämnen når området och om åtgärder som ska vidtas efter att dessa passerat (såsom rengöring). Det är skäl att redan i förväg fundera vilka olika åtgärder som är lämpliga för varje enskild gård – inte först då strålrisksituationen redan är ett faktum. Mer information om skyddsåtgärderna inom primärproduktionen finner du i Strålsäkerhetscentralens publikation [Skyddsåtgärder i den tidiga och intermediära fasen av en nödsituation med strålrisk](#)¹.

Med skyddsåtgärderna som vidtas innan utsläppsmolnet når området förhindras kontaminationen som sker då molnet passerar. Man kan tänka sig kontaminationen som mycket finfördelat osynligt damm som människor, djur, växter, foder och livsmedel ska skyddas mot. Objekt som ska skyddas inom primärproduktionen är arbetstagarna, produktionsdjuren, fodren, vid behov djurens dricksvatten, produktionslokalerna och olika växtbestånd. Centrala åtgärder efter att molnet passerat är de åtgärder, med vilka man förhindrar att radioaktiva ämnen som nedfallit på mark och ytor migrerar till primärprodukterna (bl.a. rengöring av produktionslokalerna och säkerställande av att produktionsdjurens föda och själva produkterna är strålsäkra).

Skyddsåtgärder och andra åtgärder borde vidtas först utgående från anvisningar och rekommendationer från myndigheterna och endast i sådana fall, då de till exempel inte äventyrar djurens välmående. Bereda sig på skyddsåtgärder bör man visserligen göra redan på eget initiativ då man fått veta om en eventuell hotande strålrisksituation. Myndigheterna följer upp strålrisksituationen och ger anvisningar och rekommendationer om det när åtgärder ska vidtas, i vilket område åtgärder ska vidtas och vilka åtgärder som ska vidtas. Livsmedelstillsynsmyndigheterna ger noggrannare anvisningar om åtgärderna som krävs. Information om olika aktörers uppgifter och ansvar finner du i inrikesministeriets publikation [Nödsituationer som medför risk för strålning](#)².

¹STUK.fi > Föreskrifter > Myndighetsdirektiv > Beredskapsanvisningar (VAL)

² <http://www.intermin.fi/publikation/492012> (på svenska);

<http://www.intermin.fi/julkaisu/382012> (på finska)

Skyddsåtgärder som vidtas innan radioaktiva ämnen nått området

- alla djur – utegående dikor, får och hästar inbegripna – ska tas inomhus (om möjligt) eller i en mindre inhägnad och man ska säkerställa att de får ren föda så, att produkterna från djuren förblir användbara
- för husdjuren reserveras grovfoder och kraftfoder för 2-3 dagars behov
- i kalla lösdriftsstallar begränsas djurens vistelseutrymme och den del av utrymmet som därefter används skyddas till exempel med plastpresenning
- ventilationen i djurstallarna minskas eller slås helt av, om detta är möjligt utan att djurens välmående äventyras; vid behov kan tilluften filtreras (ett effektivt tilluftsfilter, filterduk, glasull, bergull...)
- djurstallarnas överflödiga in- och utgångsöppningar stängs; att fönster och dörrar är täta säkerställs t.ex. med tejp
- sällskapsdjur som vistas utomhus tas i skydd inomhus eller, om det inte är möjligt, täcks utomhushägnen med en presenning
- fodret i lagren skyddas till exempel med presenningar eller markväv
- inomhus reserveras rent foder, om möjligt; foderstackar och foderbalar utomhus får ändå inte öppnas under den tid ett moln som innehåller radioaktiva ämnen passerar
- spannmålssilorna stängs och luckan täts vid behov; även maskinerna och utrustningen som används vid distribution av fodret skyddas, om möjligt
- brunnarna skyddas vid behov t.ex. med en lättviktspresenning (vattnet i vattenledningsnät och vattnet i en egen brunn i gott skick är säkra också i strålrisksituationens begynnelsekedje, eftersom om de kontamineras så sker kontamineringen först med fördröjning
- om vatten (såsom regnvatten) reserveras i en öppen behållare som dricksvatten för djuren, ska denna täckas. Om vatten i små dammar används som dricksvatten, ska vatten från dem reserveras i en behållare för 2-3 dagars behov
- foder som befinner sig utomhus skyddas; rundbalar utgör ett rätt gott skydd mot nedfall, vid behov extra skydd med en presenning, varvid det blir lättare att ta i bruk dem då utsidan på balarna inte kontamineras
- på åkern växande rent foder bärgas, om möjligt

Skyddsåtgärder som vidtas efter att molnet som innehåller radioaktiva ämnen passerat

- djurens vistelsetid utomhus hålls så kort som möjligt; djuren släpps inte ut på bete; vid behov tvättas djuren rena från nedfallet damm
- djurstallen och lokalerna där foder lagras ventileras och vid behov avlägsnas nedfallet damm så att ytorna tvättas eller torkas av; vid rengöring används andningsskydd och skyddsklädsel och efter rengöringen tvättar man sig omsorgsfullt
- i sådana lokaler, där ventilationen varit påslagen medan molnet passerade, byts luftfiltren ut
- regnvatten som samlats upp under en strålrisksituation bör inte användas som dricksvatten för djur
- foder som varit oskyddade får inte användas innan det säkerställts att fodren är rena; vid behov används rent foder som hämtats/skaffats från områden utanför det kontaminerade området, såsom industriellt foder. Djuren får ändå inte svälta, utan om rent foder inte går att få, ges kontaminerat foder (ytskiktet till foder som varit oskyddat avlägsnas).
- djuren mjölkas på normalt vis; kontaminerad mjölk förvaras t.ex. i mjöltkanken eller flytgödselbehållaren
- utfodringen minskas så att mjölkproduktionen minskar (vid behov)
- för att hindra att radioaktiva ämnen sugas upp kan fodertillsatser användas i fodret
- sällskapsdjur som kontaminerats med radioaktiva ämnen t.ex. under rastningen tvättas helst i andra utrymmen än i bostadsutrymmena; det är skäl att alltid tvätta sällskapsdjuren efter rastning innan de tas in i bostadsutrymmena
- djurens slakttidpunkter ändras

Livsmedelssäkerhetsverket
Mustialagatan 3, 00790 Helsingfors
Telefon 029 530 0400
Fax 029 530 4350
www.evira.fi

Strålsäkerhetscentralen
Flänsvägen 4, 00880 Helsingfors
Telefon (09) 759 881
Fax (09) 759 88 500
www.stuk.fi